

Záhada katyňských lebek

Mečislav Borák

Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis 1, 2008, Confinia Silesiae (K životnímu jubileu Rudolfa Žáčka). Opava 2008, s. 511-532. ISSN 1803-411X.

Katyňský zločin, jímž se rozumí povraždění více než dvaceti tisíc důstojníků polské armády a příslušníků státních služeb v Sovětském svazu v roce 1940, není dnes už ani pro české čtenáře neznámým pojmem. Půl století mlčení a falšování faktů o zločinu tu sice zanechalo stopy, ale máme již k dispozici domácí i přeložené monografie na toto téma,¹ a nechybí ani pokusy o zjištění jeho vztahu k dobovým českým reáliím.² Světová historiografie, především polská, však zahrnuje už tisíce titulů, jež probraly katyňskou problematiku z nejrůznějších hledisek. Internetový vyhledavač Google odkazuje na více než sto tisíc záznamů o Katyni, přes šedesát tisíc záznamů je už dokonce i v češtině. Pořád však existuje značný prostor k objevování dosud neznámých či pozapomenutých souvislostí, nebo k zobrazení nových pohledů na známá fakta.

Sem patří i náš příspěvek, který zmapuje nedávné snahy o identifikaci několika katyňských obětí, jejichž lebky se z různých důvodů ocitly daleko na západ od svých těl pohřbených v Katyni.³ Všimne si blíže okolností, za nichž probíhaly exhumační práce, pokusí se vysledovat válečné a poválečné osudy ostatků některých obětí a propojit je s životy konkrétních osob. Zároveň využije příležitosti k tomu aby naznačil, že genetika (s určováním DNA) a kriminalistika (s metodou superimpozice) už svým způsobem patří k pomocným vědám historickým.

---

¹ Např. Mečislav BORÁK, *Vraždy v Katyňském lese*, Ostrava 1991; Gerd KAISER, *Katyň. Státní zločin – státní tajemství*, Praha 2003; Allen PAUL, *Katyň. Stalinský masakr a triumf pravdy*, Praha 2008.

² Např. Mečislav BORÁK, *Zločin v Katyni a jeho české a slovenské souvislosti*, in: M. Šesták a E. Voráček (eds.), *Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty*, Praha 2000, s. 505-522; TÝŽ, *Katyňský zločin a jeho oběti z Těšínského Slezska*, *Časopis Slezského zemského muzea*, série B, r. 55, 2006, č. 3, s. 218-250.

³ Příspěvek vznikl v rámci podílu na řešení výzkumného záměru MSM4781305905 *Slezsko v dějinách českého státu a střední Evropy*.

První exhumace katyňských obětí

Borový les nad zátokou Dněpru, na drobné výšince zvané Kozí Hory, ležící mnohem blíž obci Gnězdovo než Katyni, je dnes už těsně při hranici města Smolenska a lze k němu dojet městskou dopravou. I když se tu našly hromadné hroby jen asi pětiny z celkového počtu povražděných Poláků, stala se právě Katyň symbolem celého zločinu. Byla totiž prvním a až do devadesátých let i jediným místem, kde byly provedeny exhumace polských obětí. O podobných hrobech na předměstí Charkova se němečtí okupanti vůbec nedověděli, k největším hrobům v Medném u Tveru se ani neprobojovali, a další hroby obětí se hledají dodnes (na předměstí Kyjeva v Bykovni, na předměstí Minska v Kuropatech i na jiných místech). Když se v noci na 13. dubna 1943 ozvala z berlínského rozhlasu první práva o zločinu, zapamatoval si jej svět pod jménem Katyň. Německé úřady tehdy ostatně předpokládaly, že všichni pohřešovaní důstojníci polské armády leží právě tady.

Okolí Smolenska bylo dobyto německým vojskem už v červenci 1941, ale první zvěsti o zavražděných Polácích se donesly k místnímu velení tajné polní policie až počátkem roku 1943. Koncem února pak začaly výslechy svědků z řad místních obyvatel, ověřené namátkovým otevřením několika hrobů. Zpráva byla oznámena do Berlína a vrchní velení pozemních sil zhruba za měsíc nařídilo odkrýt všechny hroby, spočítat oběti a zjistit příčinu jejich smrti. Říšský ministr propagandy Goebbels si hned uvědomil, že nález hrobů může výtečně využít nejen jako důkaz zločinnosti bolševického režimu, ale i jako protiváhu k nesčetným zločinům spáchaným nacisty. Obvinil z katyňských vražd židy v řadách bolševiků a snažil se tak zdůvodnit oprávněnost nacistického postupu vůči židům, mimořádně brutálního zvláště na okupovaných územích. A spoléhal i na to, že zpráva o zločinu zaseje nedůvěru mezi Spojence a rozloží protihitlerovskou koalici. „Katyň je mým vítězstvím,“⁴ napsal si do deníku 12. dubna 1943, a ještě téže noci se zpráva o zločinu rozletěla éterem. Světové veřejné mínění však nebylo lehké přesvědčit, neboť už se vědělo o nacistických zločinech, a o charakteru jejich propagandy si jen málokdo dělal iluze. Vznikla tak paradoxní situace: svět se zdráhal uvěřit nacistickým zločincům, že zrovna tento zločin nespáchali, a ještě těžší bylo si přiznat, že pachatelem zločinu může být sovětský spojenec ve válce proti Hitlerovi. I když zástupci západních mocností pravdu o zločinu záhy zjistili, po dlouhá léta raději

---

⁴ Cit. dle Józef CZAPSKI, *Na nieludzkiej ziemi*, Paryž 1984, s. 289.

oportunisticky mlčeli, aby své spojení se Sověty udrželi. Trvalo půl století, než se praví pachatelé konečně přiznali.

Polští důstojníci a policisté na jaře roku 1940 náhle zmizeli ze sovětských zajateckých táborů a přes usilovnou snahu polských diplomatů se po nich nenašla sebemenší stopa. Až nedávno nalezené dokumenty potvrdily, že právě tehdy byli zajatci na příkaz nejvyššího vedení sovětského státu odvezeni do sídel oblastních správ NKVD, sovětské státní policie, kde byli postříleni. Německé úřady se snažily doložit, že těla povražděných ležela v zemi už tři roky, když došlo k objevení hromadných hrobů. K vraždám tedy muselo dojít už více než rok před německým vpádem do Sovětského svazu, takže o pachatelích nemohlo být pochyb. Německé úřady zvaly do Katyně nejrůznější delegace lékařů, kulturních pracovníků, novinářů a spisovatelů, dělnických zástupců a dokonce i válečných zajatců, a nabízely spolupráci Mezinárodnímu i Polskému červenému kříži. Při exhumacích ostatků z katyňských hrobů nakonec pracovaly vedle sebe a zároveň zcela nezávisle na sobě tři komise soudních lékařů. Všechny tři vydaly závěrečné zprávy, shodující se ve všech podstatných detailech.

Nejdříve začala pracovat komise německá. Řídil ji profesor univerzity ve Vratislavi Gerhard Buhtz, uznávaný specialista soudní medicíny, který jako štábní lékař stál v čele zvláštního oddílu Vrchního velení wehrmachtu „pro odhalování bolševických zvěrstev a činů odporujících mezinárodnímu právu“.⁵ Už 1. března 1943 obdržel hlášení tajné polní policie a i když se přesvědčil o hodnověrnosti důkazů, musel čtyři týdny počkat, až povolí mrazy a bude možné hroby vykopat. Exhumační práce začaly 29. března a skončily 3. června, poslední těla byla uložena zpět do země 9. června 1943. V Buhtzově komisi pracovali další tři soudní lékaři (Dr. Siegfried Müller, Dr. Theodor Schmidt, Dr. Jobst Waechter), dva soudní chemici, dva specialisté z fotolaboratoří, tři preparátoři a pomocníci při pitvách, vedoucí zapisovatelů a vědecká asistentka. Řízením exhumačních prací po technické stránce a zároveň vyšetřováním okolností zločinu byl pověřen příslušník tajné polní policie v hodnosti tajemníka Ludwig Voss, jemuž podléhalo asi pět policejních poddůstojníků. Měl k dispozici i skupiny sovětských zajatců a ruských civilních dělníků, kteří prováděli výkopy hrobů. Zájezdy a delegace provázela po Katyňském lese velitel místní roty německé propagandy poručík Gregor Slovenzik, v civilu novinář z Vídně. Profesor Buhtz napsal o průběhu a výsledcích exhumačních prací podrobnou zprávu, jež byla spolu s hlášeními tajemníka Vosse, exhumačními

---

⁵ Czesław MADAJCZYK, *Dramat Katyński*, Warszawa 1989, s. 73.

protokoly soudního lékaře Hubera a s protokolem mezinárodní lékařské komise vydána v německém souboru dokumentů „Úřední materiál o masové vraždě v Katyni“, v němž je rovněž soupis všech identifikovaných těl včetně předmětů, které byly při nich nalezeny.⁶

Druhá lékařská komise bývá označována jako Technická komise Polského červeného kříže. Jejím vzniku předcházela cesta první polské delegace do Katyně, k níž došlo už 10. dubna 1943, tedy ještě před oficiálním ohlášením nálezu katyňských hrobů. Polské instituce tam měly na žádost německých úřadů vyslat své delegáty, ale většina z nich tak odmítla učinit, protože to pokládaly za trik německé propagandy. Proto účastníci delegace z Varšavy a Krakova – novináři, spisovatelé, úředníci a vybraní dělníci vystupovali většinou jako soukromé osoby.⁷ Hned po návratu podal Ferdynand Goetel obšírnou zprávu Polskému červenému kříži, která se dostala i k zástupcům odboje a vzápětí i do Londýna.⁸ Hlavní výbor Polského červeného kříže pak rozhodl žádost úřadů přijmout a 14. dubna vyslal do Katyně první skupinu své Technické komise.⁹ Složení komise se měnilo, jak během dubna přijížděli další členové a jiní se zase vraceli zpět.¹⁰ V jejím čele se vystřídali L. Rojkiewicz, H. Kassur a J. Wodzinowski. Nacisté nejen že souhlasili s příjezdem Poláků do Katyně, ale povolili jim též provádět vlastní výzkum. Jeho výsledky však musely být předávány německé komisi profesora Buhtze. Členové komise, označení páskami se symbolem Červeného kříže, se mohli volně pohybovat po

---

⁶ Amtliches Material zum Massenmord von Katyn. Im Auftrage des Auswärtigen Amtes auf Grund urkundlichen Beweismaterials zusammengestellt, bearbeitet und herausgegeben von der Deutschen Informationsstelle, Berlin 1943.

⁷ K varšavským členům delegace patřili úředníci městské správy – ředitel nemocnice MUDr. Konrad Orzechowski a vedoucí zdravotního odboru Polského pečovatelského výboru (Polski Komitet Opiekuńczy) MUDr. Edward Grodzki, spisovatelé Emil Skiwski a Ferdynand Goetel; ke krakovské části patřili ředitel hlavního výboru Hlavní pečovatelské rady (Rada Główna Opiekuńcza) dr. Edmund Seyfried, novináři a fotografové – Władysław Kawecki (Wąsowicz) z krakovského rozhlasu, reportérka J. Didur, neznámý redaktor z Lublinu, dále mistr z továrny „Zieleniewski“ Franciszek Prochowiak a několik vybraných dělníků. Delegaci vedl vedoucí hlavního oddělení propagandy ve vládě Generální gubernie Wilhelm Ohlenbusch, který po návratu informoval o výsledku cesty gubernátora Hanse Franka.

⁸ Sprawozdanie Ferdynanda Goetla dla Zarządu Głównego Polskiego Czerwonego Krzyża z 13 kwietnia 1943 r. sporządzone po powrocie z Katynia (odpis), in: Jędrzej TUCHOLSKI, Mord w Katyniu, Warszawa 1991, s. 21-26.

⁹ Jejimi členy byli generální tajemník Polského červeného kříže Kazimierz Skarżyński a jeho spolupracovníci Ludwik Rojkiewicz, Jerzy Wodzinowski a Stefan Kołodziejski. Spolu se skupinou do Katyně přiletěli též dr. Hieronim Bartoszewski, redaktor Marian Martens, z Krakova pak dr. Adam Szebesta, dr. S. Klapert, dr. Tadeusz Pragłowski, R. Banach, Z. Pohowski, redaktor Marian Maak a kanovník Stanisław Jasiński, vyslanec krakovského metropolity Adama Sapiehy.

¹⁰ Od 19. dubna působili v Katyni Hugon Kassur, Gracjan Jaworowski a Adam Godzik, od 28. dubna dr. Marian Wodziński, Ferdynand Płonka, Władysław Buczak, Franciszek Król, Stefan Cupryjak a Jan Mikołajczyk. Německé úřady odmítly polskou žádost, aby se exhumací zúčastnili nejuznávanější odborníci polského soudního lékařství, věznění v koncentračním táboře Auschwitz, prof. Jan Olbrycht (Cz. MADAJCZYK, Dramat, s. 78) a dr. Wachholz z Krakova (Jacek WILANOWSKI, Kłamstwo stulecia. W cieniu Katynia, Warszawa 2002, s. 135).

Katyňském lese, pořizovat záznamy, účastnit se exhumačních prací a ověřování nalezených dokumentů. Komise v Katyni pracovala až do zastavení exhumací, její členové odjížděli ve dnech 8. – 11. června 1943. Zpracovala několik podrobných zpráv o postupu exhumačních prací, známé jsou zvláště relace K. Skarżyńskiego a soudního lékaře dr. M. Wodzińskiego.¹¹ Získané informace byly mimořádně důležité, neboť někteří členové komise byli do Katyně vysláni vedením polského odboje, aby shromáždili doklady potřebné pro zjištění pachatelů zločinu. Prostřednictvím tajné vysílačky byla pak o výsledcích pátrání informována polská emigrační vláda v Londýně.

Třetí komisí byla mezinárodní komise specialistů z oboru soudního lékařství a kriminologie zřízená z německé iniciativy poté, co Mezinárodní červený kříž odmítl převzít dozor nad šetřením katyňského případu. Šéf říšského resortu zdravotnictví dr. Leonard Conti pak navrhl vytvořit vlastní komisi, a pozval do Berlína experty z většiny evropských zemí. Učinil nabídku i polské vládě v Londýně, ale ta ji musela odmítnout, aby se spoluprací s nacisty nekompromitovala. I tak budila akce podezření z podjatosti, neboť 12 z celkem 13 zemí, jejichž zástupci nakonec do Katyně odjeli, patřilo k válečným spojencům Německa nebo k zemím, které Německo okupovalo; jedinou výjimkou bylo neutrální Švýcarsko. To byl pro Sovětský svaz vítaný argument ke zpochybnění práce komise i hodnoty zjištěných důkazů o pachatelích zločinu. Členové komise si tento moment sami dobře uvědomovali a hned po příjezdu do Katyně si stanovili podmínku, že se na práci komise nebude podílet žádný z německých specialistů, kteří tu už od konce března působili, a že do ní nebude nikdo zasahovat. Profesor Buhtz jim to okamžitě slíbil, a omezil se jen na roli prostředníka mezi komisí a vojenskými úřady, které exhumace organizačně zajišťovaly. Členové komise se rovněž dohodli na tom, že ze svého jednání vyloučí jakékoliv politické aspekty a že budou pracovat výhradně na vědeckém základě. Cílem jejich šetření měla být identifikace mrtvých, určení příčiny a data jejich smrti. Z Berlína přes Varšavu odletěli 28. dubna 1943 do Smolenska a po dva následující dny pobývali v Katyňském lese.

Členy Mezinárodní lékařské komise byli experti z těchto 13 zemí:

Belgie – dr. Reimond Speleers, profesor očního lékařství na Univerzitě v Gentu,

Bulharsko – dr. Marko Antonov Markov, docent soudního lékařství a kriminalistiky na Univerzitě v Sofii,

---

¹¹ Kazimierz SKARŻYŃSKI, *Polski Czerwony Krzyż w Katyniu*, in: Janusz K. ZAWODNY, *Katyn', Lublin-Paryż 1989*, s. 196-248; Marian WODZIŃSKI, *Pięć tygodni pracy na miejscu zbrodni*, in: J. Czmut (ed.), *Zbrodnia Katyńska. Dokumenty i publicystyka*, Warszawa 1990, s. 124-165.

Dánsko – dr. Helge Tramsen, prosektr Ústavu soudního lékařství v Kodani,

Finsko – dr. Arne Saxén, řádný profesor patologické anatomie na Univerzitě v Helsinkách,

Francie – dr. André Costedoat, vojenský lékař v hodnosti majora, expert soudního lékařství,

Holandsko – dr. H. M. de Burlet, profesor anatomie na Univerzitě v Groningen,

Chorvatsko – dr. Eduard Lukas Miloslavič, profesor soudního lékařství a kriminalistiky na Univerzitě v Záhřebu,

Itálie – dr. Vincenzo Mario Palmieri, profesor soudního lékařství a kriminalistiky na Univerzitě v Neapoli,

Maďarsko – dr. Ferenc Orsós, profesor soudního lékařství a kriminalistiky na Univerzitě v Budapešti,

Protektorát Čechy a Morava – dr. František Hájek, profesor soudního lékařství a kriminalistiky na Karlově univerzitě v Praze,

Rumunsko – dr. Alexandru Birkle, expert soudního lékařství rumunského ministerstva spravedlnosti a první asistent Ústavu soudního lékařství a kriminalistiky v Bukurešti,

Slovensko – dr. František Šubík, profesor patologické anatomie na Univerzitě v Bratislavě, šéf státního zdravotnictví na Slovensku,

Švýcarsko – dr. François Naville, profesor soudního lékařství na Univerzitě v Ženevě.¹²

K účasti při exhumacích bylo pozváno ještě několik dalších zemí. Zástupci Turecka a Portugalska se omluvili, že nestihnou včas do Berlína přijet. Zástupce Španělska, profesor soudního lékařství Antonio Piga z Madridu, cestou do Berlína onemocněl a dorazil tam až v době, kdy komise už byla na cestě do Smolenska. Francouzský zástupce dr. Costedoat zase prohlásil, že z pověření premiéra vlády ve Vichy Pierra Lavalala jede do Katyně jen jako pozorovatel. Byla to však jen výmluva, protože status pozorovatele neexistoval.¹³

Členové komise s mimořádnou pozorností ověřovali všechny důkazy, s nimiž v Katyni přišli do styku. Jak později shodně potvrdili, německé úřady je nijak

---

¹² Amtliches Material, s. 114-115. Křestní jména členů komise dobové úřední materiály neuvádějí, a historické práce je připomínají jen u několika osob. Přehled byl sestaven s využitím databází evropských knihoven z jejich webových stránek.

¹³ Viz Henri de MONTFORT, Masakra w Katyniu. Zbrodnia rosyjska czy niemiecka?, Warszawa 1999, s. 49.

neovlivňovaly a umožnily jim pracovat zcela samostatně. Závěry jejich soudně-lékařské expertizy se však shodovaly s výsledky činnosti německé exhumační komise, vedené profesorem Buhtzem, stejně jako s názorem technické komise Polského červeného kříže, která na sebe vzala největší díl odpovědnosti za exhumaci a pietní uložení celkem 4 243 obětí, z nichž 2 730 se podařilo identifikovat.¹⁴

V době příjezdu komise do Katyně bylo z hrobů exhumováno německou komisí již 982 těl, z toho asi 700 bylo pomocí nalezených dokumentů identifikováno. Členové komise si náhodně vybrali z hrobů devět těl k pitvám, které provedlo sedm patologů (Orsós, Tramsen, Palmieri, Markov, Hájek, Miloslavič a Birkle), dva z nich pitvali po dvou tělech (Orsós a Hájek). Mohli se volně pohybovat po celém lese, a hovořili i s vesničany z okolních obcí. Nakonec sepsali pitevní zprávy a závěrečný protokol, datující smrt obětí na březen a duben 1940, který všichni až na Francouze dr. Costedoata podepsali. Ten se krátce před zasedáním komise vymluvil na nemoc a odešel, takže závěrečný protokol obsahuje pouze 12 podpisů.¹⁵

Při exhumacích byly v šatech obětí nalezeny stovky dokumentů, jež pomohly určit jejich jména nebo konkretizovat dobu jejich smrti (dopisy, fotografie, průkazy a osobní doklady nejrůznějšího druhu, deníky a zápisníky, kalendáře, sovětské noviny aj.), stejně jako osobní předměty (medailónky, odznaky, medaile a vyznamenání, bankovky a mince, tabatěrky, špičky, pera a psací potřeby, brýle, modlitební knížky, růžence, aj.). Osobní věci i doklady byly v číslovaných obálkách uloženy do devíti velikých skříní z borového dřeva, desátá menší skříňka uchovávala deníky a památníky. Skříně byly převezeny do Ústavu soudního lékařství v Krakově, kde se prováděly odborné analýzy nalezených dokumentů a předmětů. Německý ředitel ústavu dr. Werner Beck, někdejší asistent profesora Buhtze na Univerzitě ve Vratislavi, dovolil i polským zaměstnancům ústavu, aby se na této práci podíleli. Pod vedením dr. Jana Zygmunta Robla, na jehož chemickém oddělení byly materiály uskladněny, Poláci tajně okopírovali a ofotografovali některé doklady, a ve spolupráci s odbojem se chtěli zmocnit celé sbírky. Už byly vyrobeny naprosto stejné skříně, zevnitř pobité zinkovým plechem a hermeticky uzavřené, které

---

¹⁴ Podle německých pramenů bylo exhumováno jen 4 123 těl, rozdíl oproti polské statistice patrně způsobila chyba v počáteční evidenci obětí. Celkový počet obětí však byl ještě vyšší, neboť poslední (osmý) hromadný hrob byl v době zastavení exhumací 7. června 1943 vyklizen jen částečně (mělo v něm být asi 200 mrtvých). Poslední hlášení stavu zajatců v táboře v Kozelsku uvádělo k 8. dubnu 1940 celkem 4 599 zajatců. Katynská „hřbitovní kniha“ uvádí 4 406 verifikovaných jmen obětí. Viz Katyn. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, Warszawa 2000, s. LXVI-LXIX.

¹⁵ Protokoll der Internationalen Aerztekommission. Obduktionsbefunde der Professoren Orsós, Tramsen, Palmieri, Markov, Hájek, Miloslavich, Birkle, in: Amtliches Material, s. 94-135. Svůj podpis po válce pod nátlakem komunistického režimu odvolali F. Hájek a M. A. Markov.

měly postupně nahradit skříně německé, a pak zmizet i s dokumenty na dně rybníka u Krakova, kde měly vyčkat konce války. Spiknutí však bylo odhaleno, polský personál byl z budovy vykázan a v ústavu byla zavedena přísná ostraha. Poválečné svědectví dr. Becka se v tomto bodě poněkud liší od výpovědí pracovníků ústavu. Tvrdí v něm, že také on chtěl doklady o Katyni předat do úschovy Polákům a policii sdělit, že byly podle jejího příkazu zničeny, aby se nedostaly do rukou Rusům. Pokusy umístit materiály v soukromých domech v Krakově však prý ztroskotaly kvůli silnému zápachu, který vydávaly. Nakonec byl důkazní materiál přemístěn do čtrnácti beden,¹⁶ které byly zřejmě koncem roku 1944 v obavách před postupující frontou odvezeny do Vratislavi. Podle svědků byly zamčené bedny, označené štítky „Institut Krakov – Knihovna“, uloženy na verandě v prvním patře budovy Ústavu anatomie Vratislavské univerzity. Podle Beckova svědectví jezdili prý s dr. Roblem, kterého údajně vyreklamoval z koncentračního tábora Sachsenhausen, pravidelně z Krakova do Vratislavi a pokračovali tam ve výzkumech katyňských důkazů. Po osvobození Krakova v lednu 1945 se dr. Beck do Vratislavi přestěhoval a dr. Robel byl sovětskými orgány zatčen a uvězněn.¹⁷

Když koncem války hrozilo i „Festung Breslau“ sovětské obklíčení, pokusil se dr. Beck cenné důkazy o zločinu zachránit. V literatuře se uvádí, že transport provedl s pomocí oddílu SS, on sám o tom nechtěl uvádět bližší podrobnosti. Bedny byly převezeny do obce Radebeul u Drážďan, kde žili jeho rodiče. Rozhodl se prý předat dokumenty Mezinárodnímu červenému kříži a proto se s nabídkou vypravil do sídla jeho ústředny v Praze. Před odjezdem bedny uložil ve spedici na nádraží v Radebeulu a je pravděpodobné, že vydal rozkaz v případě nutnosti dokumenty spálit, aby se nedostaly do rukou sovětské rozvědce, jež po nich usilovně pátrala. Spojení s Červeným křížem dr. Beck v Praze už nenašel a chtěl proto materiály předat Američanům. Věděl, že to bude obtížné, protože v nastalé situaci už nemohl spoléhat na pomoc vojenských ani civilních úřadů. V Plzni se dověděl, že Drážďany i jejich okolí už obsadila Rudá armáda. Vše nasvědčuje tomu, že pracovníci spedice nádraží v Radebeulu stačili splnit rozkaz a dokumenty zničili. Beckův otec, evangelický pastor, později dosvědčil, že speditér pověřený dozorem nad zásilkou všech 14 beden polil benzinem a zapálil. Hned po příchodu sovětských vojsk byl údajně zatčen sovětskou bezpečností a odvezen neznámo

---

¹⁶ Někdy se na základě výpovědi jednoho ze členů doprovodu uvádí celkem 16 beden. J. K. ZAWODNY, *Katyní*, s. 58, 68.

¹⁷ Tamtéž, s. 57-60, 234-238, 252-257; Bolesław POPIELSKI – Władysław NASIŁOWSKI, *Cienie Katynia w dokumentach i historii medycyny sądowej*, *Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminalistyki*, 47, 1997, s. 181-191.

kam. Sovětští zpravodajci hledali stopy po dokumentech i v domě Beckových rodičů, jeho matka byla půl roku ve vazbě. Doktoru Beckovi se však podařilo dostat do amerického okupačního sektoru a později vypovídal před americkými úřady. Dohady o tom, že se bedny objevily až u Terezína a že mohou být ukryty na našem území, nebyly prokázány. Zrovna tak nebyla dosud nalezena jedna z beden, jež se podle svědectví bývalého premiéra polské emigrační vlády Stanisława Mikołajczyka měla přece jen dostat do rukou Američanů.¹⁸

Součástí důkazního materiálu byly i zbytky uniforem, knoflíky, kapesníky, provazy, jimiž měly oběti svázané ruce, roubíky, střelivo, vzorky půdy a rostlin z hrobů, histologické preparáty, a podle řady svědectví i preparované lebky se stopami po střelách. Nejvíce těchto materiálů nashromáždil profesor Buhtz ve vlastní polní laboratoři, kterou si zřídil ve Smolensku. Při svém odchodu z Katyně ji počátkem června 1943 navštívil dr. Marian Wodziński, který o tom po válce v Londýně uvedl: „Po příchodu do Smolenska, když jsme nedostali místa v letadle pro návrat domů, jsme museli několik dnů čekat na místa ve vlaku. Během svého pobytu ve Smolensku jsem byl pozván dr. Schmidtem k návštěvě polní laboratoře soudního lékařství, která se tam nacházela, a k prohlídce sbírky preparátů z katyňských ostatků. Ukazovali mi tam zvláště histologické preparáty z ran způsobených vstřelem se známkami střelby zblízka, a také preparované lebky s typickými katyňskými průstřely.“¹⁹

V červnu 1943 byly německé a polské exhumační práce v Katyni ukončeny, oběti byly pochovány do nových hrobů. V září už se sem probojovala sovětská armáda. Hned druhý den po osvobození Katyně přijela k hrobům sovětská komise, jež začala připravovat nové exhumace, jež měly popřít německá tvrzení o pachatelích a době zločinu. Mrtví byli znovu vykopáni z hrobů a k dalším jejich přesunům docházelo i po válce, než konečně spočinuli na dnešním Polském vojenském hřbitově.

Profesor Buhtz se vrátil do Vratislavi a je více než pravděpodobné, že si s sebou vzal i svou sbírku katyňských preparátů. V létě roku 1944 zahynul při spojeneckém náletu²⁰ a sbírka zřejmě zůstala na univerzitě. Když hned po vyhnání Němců přijel do Vratislavi dr. Szebesta, jeden pracovníků krakovského Ústavu soudního lékařství, který pátral po

---

¹⁸ J. K. ZAWODNY, *Katyń*, s. 57-60, 234-238, 252-257, 272; TÝŽ, *Katyń. Zagłada w lesie*, Warszawa 1989, s. 47-50; Bolesław POPIELSKI – Władysław NASIŁOWSKI, *Cienie*, s. 188-190. Dr. Beck zemřel v Aachen v roce 1992.

¹⁹ M. WODZIŃSKI, *Pięć*, s. 160.

²⁰ Cz. MADAJCZYK, *Dramat*, s. 73.

skříních s katyňskými důkazy, už po nich nenašel žádnou stopu.²¹ Ještě počátkem 90. let na setkání Lékařského sdružení prý tvrdil jeden lékař, bývalý vězeň, že v květnu 1945 viděl v muzejním kabinetu Ústavu soudního lékařství Vratislavské univerzity skřín plnou zatuchlých polských uniforem a osobních věcí důstojníků. Budova byla takřka vypleněná, a značně poškozeno bylo i „muzeum“, jež existuje dodnes. Některé věci si odnesly sovětské oddíly, které město „čistily“ od nepřátel.

Ve druhé polovině roku 1945 sem přijel docent Bolesław Popielski, aby zorganizoval nový Ústav soudního lékařství. Pocházel ze Lvova, za války pracoval v krakovském ústavu a věděl o katyňských důkazech. V dubnu 1943 měl dokonce odjet spolu s dr. Wodzińským do Katyně, ale nedošlo k tomu.²² Když si prohlížel, co v univerzitním „muzeu“ zbylo, našel v úkrytu za regály lebky se stopami po průstřelech. Dlouho neváhal, a ukryl je ve skříní ve své pracovně. A nikomu se o svém nálezu raději nezmínil. Mlčel ještě počátkem 90. let, kdy už se pachatelé katyňského zločinu oficiálně přiznali a na pietních slavnostech v Katyni vystupovali i ruští politici. Znal svou dobu a věděl, že spoléhat na trvalost politických změn může být velmi ošidné.

Vratislavské relikvie a Janina Lewandowska

Po čtrnácti letech od pádu komunistického režimu bylo vše podstatné o katyňském zločinu již mnohokrát řečeno, napsáno a uloženo do stránek historie, jak by mělo odpovídat již šedesátému výročí nálezu katyňských hrobů. Reportáž v *Tygodniku Powszechném* ale opět obrátila zájem veřejnosti ke Katyni: ve slezské metropoli Vratislavi byly nalezeny lebky katyňských obětí! Generální tajemník Rady pro ochranu památky bojů a utrpení Andrzej Przewoźnik tehdy uvedl, že nikde mimo Katyň nebyly dosud nalezeny ostatky obětí tohoto zločinu. Předseda Ústavu národní paměti Leon Kieres prohlásil, že nález opodstatňuje oprávněnost existence nedávno vzniklého ústavu, neboť je třeba objasnit mnohé staré případy. Spekulovalo se zvláště o tom, zda nalezené lebky byly součástí oněch zničených 14 beden z Krakova, nebo zda si je přivezl z Katyně profesor Buhtz. Druhá možnost se zdála být pravděpodobnější.²³

„Strážce lebek“ profesor Popielski, jehož portrét zdobí zasedací místnost Ústavu soudního lékařství na Lékařské akademii Slezských Piastů ve Vratislavi, v té době už

²¹ J. K. ZAWODNY, *Katyń*, s. 238.

²² M. WODZIŃSKI, *Pięć*, s. 127.

²³ Jacek ANTCZAK, *Powrót siedmiu oficerów*, *Tygodnik Powszechny*, 2003, č. 17 ze 27. 4.

nežil, zemřel v roce 1997. I po odchodu do důchodu měl v ústavu svou skříň a do tajemství lebek zasvětil některé ze svých žáků. Anatomopatolog ústavu Dr. Jerzy Kawecki vzpomínal, že už někdy v půlce osmdesátých let mu jeho šéf ukázal, co ve své skříni ukrývá. A podle Dr. Tadeusze Dobosze, vedoucího Ústavu molekulárních technik Vratislavské univerzity, bylo těch lebek původně víc než deset. Kupodivu, už počátkem devadesátých let byl prý profesor Popielski ve věci lebek vyslechnut prokurátorem ministerstva spravedlnosti, ale pak se na řadu let na celou věc zapomnělo. Zpráva o lebkách z Katyně se nakonec donesla až ke členům dolnoslezské Katyňské rodiny, organizace sdružující pozůstalé po obětech. Její předseda Krzysztof Sosna začal po osudu lebek pátrat a když zjistil, že jsou pořád ještě v ústavu, požádal o provedení expertízy, která by prokázala jejich původ. V roce 2002 odborný výzkum započal.²⁴

Dochovalo se celkem sedm lebek, označených čísly a signaturami V nebo B, všechny se stopami střelné rány do týla. První ohledání ještě uvádělo, že jde pravděpodobně o lebky mužů ve věku 30 – 40 let, nebo o něco starších, kteří byli zastřeleni pistolí ráže 7, 65 mm. Během dalších výzkumů se však ukázalo, že silně poškozená lebka, označená černou tuší signaturou V 13, patřila ženě. Zrodila se tak další senzace. Vědělo se, v Katyni spolu s polskými důstojníky zahynula jediná žena – Janina Lewandowska. Nález jejího těla v uniformě důstojníka letectva udivil německé úřady natolik, že ji ani nezahrnuli do závěrečné úřední zprávy.²⁵

Kým byla tato žena a jak se dostala do Katyně? Narodila se 22. dubna 1908 v Charkově, kde její otec Józef Dowbor Muśnicki sloužil jako plukovník v carské armádě. Za 1. světové války byl velitelem několika ruských divizí a od ledna 1917 šéfem štábu 1. armády v hodnosti generálporučíka. Po revoluci v Rusku velel I. Polskému sboru, který byl bolševickou vládou označen za kontrarevoluční a vyzván k demobilizaci. Při odzbrojování vojáků došlo ke srážkám s bolševiky a sbor nakonec na žádost Němců kapituloval a vrátil se do vlasti. V roce 1919 převzal na žádost maršála Piłsudského velení nad Velkopolským povstáním a záhy vytvořil silnou a dobře vyzbrojenou armádu, která se v říjnu 1919 spojila s Polským vojskem. V roce 1920 odmítl kvůli rozporům s Piłsudským převzít velení Jihovýchodního frontu, na vlastní žádost pak odešel do

²⁴ Tamtéž; Wanda DYBALSKA, Pochowajmy czaski z Katynia, *Gazeta Wyborcza* [Wrocław], 19.-20. 2. 2005, s. 1; Tadeusz KRUPIŃSKI, Uroczystości pogrzebowe czaszek katyńskich, *Nowe Życie* [Wrocław], listopad 2005. Uvádí, že prof. Popielski ukázal lebky katyňských obětí už asi v roce 1959 studentům antropologie Janu Czekanowskému a Adamovi Wankemu, a také asistentům Michału Magnuszewiczovi a Tadeuszi Krupińskému.

²⁵ J. ANTCZAK, Powrót; Ekspertyza morfologiczna czaszki oznaczonej V 13, in: Józef GRAJEK, Porucznik pilot Janina Lewandowska (Biografia), Lusowo 2005, s. 45-47; Cz. MADAJCZYK, Dramat, s. 37.

zálohy a krátce nato i do výslužby. Od té doby pobýval se svými čtyřmi dětmi (manželka mu zemřela v roce 1920) na zakoupeném statku v Lusowě (tehdy Batorowo) poblíž Poznaně. Zemřel 27. října 1937. Sovětská moc jej označovala za kontrarevolučního carského generála, což mohlo být i důvodem k zavraždění jeho dcery.²⁶

Druhorozená Janina vystudovala gymnázium v Poznani, na hudební konzervatoři se učila hře na klavír a zpěvu. Chtěla se stát zpěvačkou, ale měla příliš slabý hlas. Snažila se být nezávislá na otci, proto pracovala na poště, zpívala v kině před představením a byla průvodkyní na Zemské výstavě. Stala se členkou aeroklubu, létala na bezmotorových letadlech a skákala padákem. Údajně jako první žena v Evropě skočila z výšky pěti kilometrů. Absolvovala kurs radiotelegrafie, naučila se obsluhovat moderní dálkopisné Hughesovy aparáty a získala hodnost podporučíka. Měla i pilotní průkaz na motorová letadla a zdokonalovala se v pilotáži známého letounu RWD-8. Na letišti poznala svého budoucího muže, instruktora pilotáže Mieczysława Lewandowského. V červnu 1939 se vzali, ale už za tři měsíce je rozdělila válka. Zatímco Janina evakuovala na východ, jejího muže v Poznani zatklo gestapo. Byl odvezen na nucené práce do Generální gubernie, odkud uprchl a dostal se do Francie a posléze do Británie, kde sloužil ve 307. stíhací peruti.²⁷

Janina s piloty poznaňského aeroklubu evakuovala přes Lublin až k Tarnopolu, kde byli u Husiatynu 22. září 1939 zajati sovětskou armádou. Měla tehdy na sobě mužskou uniformu důstojníka letectva, zřejmě vypůjčenou a o něco větší, než bylo potřeba, jak vzpomínají spoluvězni, kterým se poštěstilo přežít.²⁸ Proto ji nepropustili, na rozdíl od některých kolegů v civilních šatech, ale odvezli do zajateckého tábora v Ostaškově. Až 6. prosince 1939 se ocitla v táboře v Kozelsku. Při výsleších uvedla rok narození 1914 a jméno otce Marian, aby zakryla svůj původ, ale v táboře se to o ní stejně vědělo. Falešné údaje jsou uvedeny i na transportní listině zajatců, které na jaře roku 1940 po skupinách odváželi do Smolenska a do Katyně. Mezi stovkou zajatců na listině č. 040/1 z dubna 1940 je uvedena pod číslem 53, a z kontextu následující listiny vyplývá, že byla zastřelena kolem 22. dubna, možná právě v den 32. výročí svých narozenin.²⁹

---

²⁶ Józef GRAJEK, Kronika działalności Towarzystwa Pamięci Generała Józefa Dowbora Muśnickiego w Lusowie k. Poznania, Lusowo 2000.

²⁷ J. GRAJEK, Porucznik, s. 5-15. Lewandowski dosáhl hodnosti podplukovníka a po válce žil ve Velké Británii, kde se znovu oženil. Zemřel 24. 11. 1997 v Blackpoolu a je pochován na hřbitově polských letců v Carletonu.

²⁸ Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów. Z przedmową Władysława Andersa, 13. vyd. London 1989, s. 30-31.

Když se ukázalo, že jedna z nalezených lebek patřila ženě, přihlásil se profesor Andrzej Jagielski z Vratislavské univerzity. Znal se s Janinou Lewandowskou ještě z předválečné doby z Lusowa, kdy prý mu jako malému chlapci slíbila, že ho svezou letadlem. V nalezené lebce spatřoval s jistotou rysy jejího obličeje a snažil se dokázat, že se nemýlí. Požádal proto o pomoc profesora Tadeusze Krupińskiego, známého antropologa. Ještě dva dny před svou smrtí (zemřel po neúspěšné operaci) mu telefonoval z nemocnice a prosil jej, aby na „Janku“ dohlédl, až on tu nebude. Profesor Krupiński nepochyboval, že lebka patří přibližně třicetileté ženě. Byla však značně poškozená, některé části obličejových kostí dokonce chyběly. Požádal proto o spolupráci profesora Zbigniewa Rajchela, známého anatoma. Po téměř dvou měsících usilovné práce vznikl unikátní sádrový model lebky se všemi rekonstruovanými kostmi, takže bylo možno přistoupit k rozhodující zkoušce.³⁰

Metoda rekonstrukce rysů tváře podle dochované lebky není nijak nová. Už koncem 19. století jeden z jejích průkopníků Wilhelm His takto vytvořil podobu Johanna Sebastiana Bacha a jeho tabulky specifických tloušťek tkáně pro různé body na tváři se s mírnými úpravami používají dodnes. Ve forenzní antropologii se tato metoda s pomocí počítačové techniky významně zpřesnila a celý proces se podstatně urychlil. Nejprve se vytvoří trojrozměrný virtuální model lebky v počítači tak, že je postupně snímána z různých úhlů. Speciální program pak složí snímky do jednoho obrazu, na který se doplňují měkké tkáně. Jejich optimální tloušťka se zjišťuje s využitím ultrazvuku, počítačové tomografie a magnetické rezonance. Této metody lze ještě lépe využít v případě, kdy je k dispozici fotografie předpokládané osoby. Speciální program umožní promítnout na obraz lebky naskenovanou fotografii a tzv. superimpozicí (podle polských vědců superprojekcí) porovnat hlavní obličejové kosti a tloušťku tkání. Tuto metodu před časem úspěšně použil antropolog Clyde Snow k podání důkazu, že ostatky objevené v Brazílii skutečně patří válečnému zločinci z koncentračního tábora Auschwitz Josefu Mengelemu. Běžně se dnes již používá v kriminalistické praxi.³¹

Fotografie Janiny Lewandowské poskytlo Muzeum Velkopolských povstalců a jejich velitelů v Lusowě, připomínající zvláště osobnost generála Dowbora Muśnického. Zřídili

---

²⁹ J. GRAJEK, Porucznik, s.15-16; Katyń. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego, Warszawa 2000, s. 343; Wanda DYBALSKA, Janka poszła na wojnę, Gazeta Wyborcza, 7. 5. 2005.

³⁰ Wanda DYBALSKA, Czy to Janka?, Gazeta Wyborcza [Wrocław], 4. 5. 2005, s. 5; J. GRAJEK, Porucznik, s. 42-44. Profesor Jagielski zemřel 8. 11. 2004 ve Vratislavi.

³¹ Roxana FERLINI, Němý svědek, Praha 2002, s. 98-106; Josef MATYÁŠ, Lebka prozradí tvář, Lidové noviny 3. 11. 2007, s. X.

je v nové místní škole v roce 1996 manželé Józef a Anna Grajkowi, učitelé v důchodu, zánícení ochránci památky slavných rodáků.³² Z fotografií z dětství, z výletů, ze svatby a z letiště byl vybrán portrét s „pěšinkou“ v přistřižených vlasech a tvář vyhlížející z letecké kombinézy. K týmu prof. Krupińskiego, prof. Rajchela a dr. Kaweckého se připojil ještě doktorand soudního lékařství Hubert Szatny, který se vyznal v počítačových technikách. Obrazový záznam na CD, který byl z průběhu expertízy pořízen, ukazuje krok za krokem, jak se virtuální obraz lebky postupně prolíná s oběma fotografiemi. Čtrnáct antropometrických bodů nanesených na lebku se začíná shodovat s body ve tváři Janiny. Profesor Krupiński označil tuto shodu za mimořádnou a vyvodil z ní, že zkoumaná lebka patří s devadesátiprocentní pravděpodobností osobě na fotografii, tedy Janině Lewandowské.³³

Větší jistotu by mohla přinést jen genetická zkouška shodnosti DNA oběti a jejích příbuzných. Tomu však bránila okolnost, že přímí příbuzní Janiny už nesou naživu.³⁴ I když se uvažovalo o vyzvednutí matčinych ostatků z rodinné hrobky v Lusowě, bylo od toho nakonec upuštěno po zjištění, že se z lebky Janiny nepodařilo získat vzorek DNA. Podle genetika profesora Dobosze byla lebka už za války preparována k muzejním účelům a kyselina porušila DNA.³⁵

Důkazy o pravosti lebky však byly shledány dostatečné k tomu, aby mohlo dojít k jejímu křesťanskému pohřbu. V Lusowě se 4. listopadu 2005 uskutečnilo vědecké sympozium nazvané „Identifikace lebky poručíka Janiny Lewandowské“, v jehož závěru předali vědci z Vratislavi lebku pořadatelům pohřbu, aby mohla být uložena do hrobky rodiny Dowborů na lusowském hřbitově. Po slavnostní Mši svaté za účasti arcibiskupa metropolitů poznaňského dr. Stanisława Gądeckého, kardinála Henryka Gulbinowicze a četných smutečních hostů přenesli vojáci z II. Brigády taktického letectva z Poznaň skříňku s lebkou na hřbitov. Na pohřeb přijeli též nedávno nalezení potomci rodiny Dowborů z Argentiny a Velké Británie.³⁶

---

³² J. GRAJEK, Kronika.

³³ Wanda DYBALSKA, Znalezliśmy Jankę!, Gazeta Wyborcza [Wrocław], 19. 5. 2005, s. 1.

³⁴ J. GRAJEK, Porucznik, s. 38; TÝŽ, Kronika, s. 79-82. Její bratr Olgierd spáchal v roce 1938 sebevraždu, bratr Gedymin odešel před válkou do Španělska a zemřel počátkem 60. let ve Francii, sestra Agnieszka byla pro účast v odboji zastřelena nacisty 21. 6. 1942 v Palmirách u Varšavy.

³⁵ J. GRAJEK, Porucznik, s. 36-37, 40-41.

³⁶ Wanda DYBALSKA, Pogrzeb szczątków porucznik Lewandowskiej, Gazeta Wyborcza, 3. 11. 2005; Lidia MAJDECKA, Czaszka zabitej w Katyniu Janiny Lewandowskiej wróciła do Lusowa, Gazeta Wyborcza [Poznaň], 3. 11. 2005; TÁŽ, Pogrzeb czaszki Janiny Lewandowskiej w Lusowie, Gazeta Wyborcza, 4. 11. 2005.

Také ostatních šest lebek nalezených ve Vratislavi se dočkalo klidného posledního odpočinku. K jejich identifikaci nakonec nedošlo, i když se zprvu předpokládala. Měl být zjištěn jejich genetický kód DNA a lebky měly být metodou superprojekce porovnány s fotografiemi katyňských obětí. O potížích s určením DNA jsme se již zmínili, a také druhý předpoklad se ukázal nereálným. Dnešní počítače by si s porovnáním naskenovaných fotografií sice hravě poradily, ale Katyňská hřbitovní kniha obsahuje pouze 2 437 fotografií z celkem 4 406 registrovaných obětí. Některé fotografie jsou navíc málo kvalitní či zachycují obličej v nevhodném úhlu, takže počet použitelných fotografií bude ještě nižší.³⁷

Probošt farnosti redemptoristů ve Vratislavi Otec Stanisław Golec pomýšlel na pochování lebek už dávno, protože jejich uložení v „muzeu“ katedry soudního lékařství nepokládal za důstojné. V doprovodu profesorů Krupiňského a Rajchela se vydal na katedru za dr. Kaweckým s návrhem, že lebky pietně uloží v Sanktuáriu Golgoty Východu na území kláštera Řádu Otců redemptoristů ve Vratislavi. Když k tomu získal od vedení Lékařské akademie souhlas, nechal zhotovit podle projektu inž. Janusze Bulata prostou truhlu, rozčleněnou do sedmi malých komůrek, aby každá z lebek měla aspoň symbolicky svůj vlastní hrob.³⁸ Truhla byla umístěna do výklenku ve stěně Sanktuária Golgoty Východu a zakryta neprůstřelným sklem. Je tak zajištěno, že lebky mohou být v případě potřeby opět poskytnuty k vědeckému výzkumu. Slavnostní pohřeb se odehrál už 1. října 2005 a Otec Golec ve svém proslovu zdůraznil, že jde o první případ pochování katyňských ostatků v Polsku. Pohřbu se účastnili kardinál Henryk Gulbinowicz, biskupavidnický Ignacy Dec a prelát Zdzisław Peszkowski, kaplan Katyňských rodin, který přežil tábor v Kozelsku a byl i při exhumacích v Katyni. V klášterní budově vzniklo mimořádně poutavé muzeum s mnoha exponáty o Polácích deportovaných na Sibiř, o obětech katyňského zločinu, o polských odbojových organizacích, o politických věznicích komunistického tábora v Jaworzne aj.³⁹

---

³⁷ J. ANTZCAK, Powrót; Katyń. Księga, s. LXIX.

³⁸ Jedna z komůrek je prázdná, protože lebka Janiny Lewandowské byla předána do Lusowa, s čímž se v době výroby truhly nepočítalo.

³⁹ W. DYBALSKA, Pochowajmy, s. 1; Zofia HELWING (oprac.), Sanktuarium Golgoty Wschodu, Cz. 2, Wrocław 2006, s. 13-26; T. KRUPIŃSKI, Uroczystości.

„Česká“ stopa z Kodaně

Ve stejném roce 2005, kdy byly pochovány katyňské lebky objevené ve Vratislavi, se v Ústavu soudního lékařství v Kodani našla další lebka. Už se pozapomnělo, že ji sem kdysi uložil doktor Helge Tramsen, který si ji přivezl z exhumací v Katyni. Potvrdil to jeho syn Christian, také povoláním lékař. Měli prý lebku nějaký čas doma, než ji otec předal do ústavu, ve kterém kdysi pracoval. Proč vlastně si ji přivezl a jak se dostal do Katyně?

Helge Tramsen, tehdy mladý asistent v Ústavu soudního lékařství Kodaňské univerzity, odjel do Katyně z pověření dánského odboje, aby se dověděl pravdu o pachatelích zločinu. Původně předpokládal, že zločin spáchali Němci, a až na místě změnil názor. Stav těl i nalezené dokumenty jej přesvědčily, že polské důstojníky zavraždili Sověti už před třemi roky. Proto chtěl uchovat doklad o zločinu – prostřelenou lebku důstojníka, jehož tělo pitval. Jak sám po válce vzpomínal, cesta do Katyně mu vlastně zachránila život. Když se v červenci 1944 prozradila jeho účast v odboji, nebyl na rozdíl od svých společníků popraven, ale pouze poslán do koncentračního tábora, kde se dočkal osvobození. Němci patrně nechtěli přijít o důležitého svědka exhumací provedených Mezinárodní lékařskou komisí. Po válce se začal obávat sovětské pomsty. Domníval se, že s ní souvisela i smrt jeho dcery, jež se provdala za skladatele Romualda Twardovského do Polska, a za nejasných okolností tam v roce 1970 zemřela.⁴⁰

Ohledně své práce v Katyni potvrdil, že členové lékařské komise si mohli svobodně vybrat z hrobů těla k ohledání a pitvě: „Požádal jsem, aby nejprve odsunuli těla z horní vrstvy, abych tak měl absolutní jistotu, že jsem si tělo opravdu vybral sám. Na jednom z takových těl jsem provedl *post mortem*. Neměl jsem žádné těžkosti s identifikací osoby, ani s příčinou smrti. Výstřel do týla...“⁴¹ V pitvním nálezu pak mimo jiné uvedl: „Mrtvola č. 836 vyzvednutá z hrobu u domku. Leží na nejvzdálenějším konci hrobu v hloubce 2,50 m. Mrtvola leží na břiše, s jednou rukou za zády, s druhou pod břichem. Obě nohy leží o něco hlouběji pod dvěma dalšími mrtvolami. Mezi mrtvolami je trochu vody šedé barvy a hnilobného zápachu. [...] V pravé kapse na vnitřní straně blůzy je knížka vytištěná v polském jazyce. Jedná se o kapesní vydání farmaceutické příručky od Bayera. Uvnitř

---

⁴⁰ Andrzej STANKOWICZ - Anna SEKUDEWICZ, *Czaszka pomoże odkryć tajemnicę*, Rzeczpospolita, 28. 6. 2006, s. 5; Wojciech TROJANOWSKI, *Na wiosnę 1940 roku...*, in: A. L. Szcześniak (ed.), *Katyni. Relacje, wspomnienia, publicystyka*, Warszawa 1989, s. 158-169.

⁴¹ Tamtéž, s. 162.

není žádné jméno, nýbrž jen bezvýznamné kresby. V pravé horní kapse blůzy se nalézá pouzdro na brýle a malá knížečka s mnoha náboženskými obrázky. V pravé vnitřní kapse je osobní pas tištěný v polském jazyce, na jméno Szymanski, Ludwig, Krakov-Město, kapitán v záloze. V malé obálce je několik polských a ruských poštovních známek a kus papíru popsany poezií v polském jazyce. [...] V lebce je na pravé straně v krajině týla otvor po vstřelu. Kost v okolí vstřelu je roztržštěná a vtlačena dovnitř. Spodina lebeční má několik lomových čar. Na levé straně čela je otvor výstřelu, v jeho okolí úlomky kosti roztržštěné směrem ven. [...] Smrt nastala střelnou ranou do hlavy vedenou zezadu dopředu.“⁴²

Popsaná poranění skutečně odpovídala stavu lebky, která se našla v Kodani. Mohlo tedy začít pátrání po rodině Ludwika Szymańskiego, jíž by se podle přání Tramsenova syna měly ostatky předat. O případ se začala zajímat dánská novinářka Lisbeth Jensen, která požádala o pomoc svou polskou kolegyni Annu Sekudewicz z Rádia Katovice. Ta záhy zjistila, že kapitán Ludwik Szymański se narodil 19. 6. 1887 v obci Rajcza v polských Beskydech, kde působil jako lékař, a že studoval a pobýval též v Krakově.⁴³ Nemohla však najít jeho příbuzné, až se prostřednictvím Katyňské rodiny dověděla, že Szymańskiego dcera Maria žije v České republice nedaleko polských hranic, v Třinci. Když konečně zazvonila u jejích dveří, čekalo ji překvapení – nikdo neotvíral. Sousedka jí pak prozradila, že Maria Szymaňská před několika dny zemřela.⁴⁴ Hledání její sestřenice, která zařizovala pohřeb, bylo ještě svízelnější. Nakonec ji ale s pomocí místních členů Katyňské rodiny našla v Havířově, kde vykonávala funkci primátorky města.⁴⁵ A zúčastnila se i pohřbu na hřbitově v Ropici u Českého Těšína, kde je na náhrobku rodiny Szymaňských připomenuto i jméno Ludwika, zavražděného v Katyni.⁴⁶

Během přípravy pohřbu se ukázalo, že Szymański měl dvě děti, a že jeho syn Jerzy dosud žije, ale až v Austrálii. Za války sloužil v polském vojsku v Británii a už tam zůstal, v roce 1968 přesídlil se ženou a třemi dětmi do Austrálie. Pro dánskou novinářku nebyl problém za ním zajet a natočit rozhovor. Slíbila dokonce, že mu dánský rozhlas zaplatí letenku do Kodaně, aby mohl převzít lebku svého otce.⁴⁷

---

⁴² Amtliches Material, s. 124-125; G. KAISER, Katyň, s. 260-261.

⁴³ Katyň. Księga, s. 631.

⁴⁴ Maria Szymańska zemřela 27. 5. 2005 v Třinci.

⁴⁵ Šlo o PaedDr. Miladu Halíkovou, pozdější poslankyni Parlamentu ČR.

⁴⁶ Rozhovor s Annou Sekudewicz, redaktorkou Rádia Katovice, červen 2006.

⁴⁷ Dopis J. Szymańskiego, Mooroolbark, 25. 7. 2005.

Už se zdálo, že případ je uzavřen, když došlo k nečekanému zvratu. Z Krakova se ozvala Maria Siemińska s tvrzením, že lebka patří jejímu otci Ludwiku Siemińskému. Měla pro to dobrý důvod, protože dr. Tramsen přesně toto jméno uvedl v rozhovoru pro Svobodnou Evropu v roce 1962. Na otázku, která zněla „Pamatujete si jméno zkoumaného člověka?“, odpověděl: „Ano, pamatuji. Jmenoval se Siemiński, křestní jméno Ludwik, místo narození – Krakov.“⁴⁸ Hřbitovní kniha katyňských obětí skutečně uvádí majora Ludwika Napoleona Siemińského, narozeného 31. 1. 1897 v Krakově, který vystudoval stavebnictví na polytechnice ve Vídni a naposled sloužil jako velitel ženijního střediska 10. divize pěchoty.⁴⁹

Patří kodaňská lebka Ludwiku Szymańskému nebo Ludwiku Siemińskému? Oba měli stejné křestní jméno, dceru Marii, a oba nějak souviseli s Krakovem. Tím ale shody končí. U těla, které v Katyni pitval dr. Tramsen, byly nalezeny nejen čitelné osobní dokumenty, ale i lékopisná příručka, což by odpovídalo spíše profesi lékaře, než profesi stavbaře. Výslovnost obou příjmení je sice dosti podobná, a mohla ji zkreslit i angličtina, v níž byl rozhlasový rozhovor veden, sotva však mohli příjmení zkomolit němečtí zapisovatelé v Katyni, neboť první slabika obou příjmení má zcela odlišnou transkripci. Mrtvý pod jménem Ludwik Szymański však není uveden v seznamu obětí pořázeném Polským červeným křížem a tudíž ani v německé publikaci, kde pod číslem 0228 nechybí Ludwik Siemiński.⁵⁰ Je tomu tak snad proto, že po pitvě byla lebka předána k preparaci a tělo bylo pohřbeno bez obvyklé registrace? Pokud lebka skutečně patří osobě, kterou dr. Tramsen pitval (potvrdil to např. polskému emigrantovi v Dánsku Eugeniuszovi Kruszewskému, a z exhumačního protokolu víme, že pitval pouze jednu osobu), pak by se mělo jednat o Ludwika Szymańského. Maria Siemińska z Krakova ale od chvíle, kdy v šedesátých letech zaslechla z rádia onu relaci, skálopevně věřila, že lebka patří právě jejímu otci.

Důkaz mohlo podat jen podrobné vědecké prozkoumání ostatků. Nejnovější metody molekulární biologie umožňují provést analýzu DNA, kyseliny deoxyribonukleové, z níž lze stanovit lidský genetický kód. Jeho porovnání se vzorkem DNA příbuzných obětí je pak nezvratným důkazem identifikace. Po jednání s dánskými úřady byla lebka 20. září 2006 převezena do Varšavy a předána do Ústavu soudního lékařství Pomořské lékařské

---

⁴⁸ W. TROJANOWSKI, *Na wiosnę*, s. 162.

⁴⁹ Katyń. *Księga*, s. 561.

⁵⁰ *Amtliches Material*, s. 171. Mrtvý měl u sebe spořitelní knížku, očkovací průkaz, 2 obálky na dopisy, korespondenční lístek a seznam 11 kolegů ze zajetí.

akademie ve Štětíně.⁵¹ Ústav patří k předním polským pracovištím, jež se zabývají soudně-lékařskou antropologií a zjišťováním totožnosti pohřešovaných osob. Pracoviště hemogenetiky např. vytváří databáze kódů DNA pro identifikační výzkumy obětí přírodních katastrof či genocidních konfliktů a je oprávněno vydávat certifikáty s kódem DNA v systémech užívaných ve všech soudních laboratořích na světě. Vedoucí ústavu docent Miroslaw Parafiniuk je uznávaným expertem soudního lékařství a patomorfologie, jeho asistent Dr. Andrzej Ossowski právě obhájil doktorskou práci týkající se nových metod určování DNA ve zdegenerovaném biologickém materiálu z různých prostředí a z různých historických období. Ověřoval v ní zvláště způsob práce s materiálem od jeho přípravy k analýze až po izolaci vzorku, jeho amplifikaci (zesílení či zvětšení) a správnou interpretaci získaných výsledků.⁵² Navrhl modifikaci dosavadních postupů, kterou lze použít i při identifikaci silně poškozeného biologického materiálu, kdy je užití standardních identifikačních procedur jen omezené či nemožné.

A právě takovým případem byly katyňské lebky, silně poškozené preparací. Víme již, že standardní metodou se nepodařilo zjistit DNA Janiny Lewandowské. Nyní se naskýtala šance, že dostatečně velký vzorek, vzatý ze zadní části lebky, analyzovaný s využitím nové metody, podá genetický kód oběti. A že důkaz dovrší jeho porovnání se vzorky DNA dosud žijících dětí. Po několika měsících zkoumání byl vzorek z kodaňské lebky úspěšně izolován a kód DNA byl identifikován. Neshodoval se s kódem Marie Siemińskiej, ale pro konečný důkaz se muselo počkat, až z Austrálie dorazí biologický materiál od syna Ludwika Szymańskiego. Zásilka se cestou několikrát ztratila, a na ústavu už se začalo mluvit o „kletbě lebky“. V Krakově mezitím našli neteř předpokládané oběti – Ewu Szymańskou, a rovněž ji požádali o vzorek DNA. Ukázalo se dokonce, že se dobře zná s Marií Siemińskou, a ani spor o původ lebky jejich přátelství neohrozil. Když ale konečně přišla zásilka z Austrálie, nebylo už pochyb – lebka patří k rodině Szymańských. Anna Sekudewicz mohla dokončit svou rozhlasovou reportáž,⁵³ dokumentární film Lisbeth Jensen „Lebka z Katyně“ už o něco dříve uvedla polská televize a s úspěchem byl předveden i na 47. Filmovém festivalu v Krakově.⁵⁴

---

⁵¹ Andrzej STANKIEWICZ – Grzegorz PRACZYK, Tajemnicę czaszki wyjaśnia badania DNA, Rzeczpospolita, 26. 9. 2006.

⁵² Zjistil např., že „Nízká amplifikace dlouhých fragmentů DNA ukazuje na to, že v budoucnosti se při analýze zdegradovaného DNA budou užívat sestavy opřené o krátké fragmenty kolem 1000pz.“ Viz <http://nauka.opi.org.pl/raporty/opisy/synaba/133000/sn133401.htm>

⁵³ Anna SEKUDEWICZ, Tajemnica czaszki z Katynia, rozhlasová reportáž vysílaná Rádiem Katowice 30. 10. 2007.

Dánský film zcela zamlčel onu „českou“ stopu celého případu, i když je jasně zřetelná. Manželka Ludwika Szymańskiego Maria pocházela z rodu Staszkových z Ropice u Českého Těšína a po válce se na českou stranu Těšínského Slezska přestěhovala z Polska i se svou dcerou (zemřela v roce 1977). Ta žila a pracovala jako lékárnice v Třinci. V roce 1990 pomáhala založit občanské sdružení Katyňská rodina v ČSR (dnes v ČR), které sdružuje pozůstalé po obětech. Obětavě pečovala i o rodinný hrob u kostela v Ropici. Na náhrobní desce jsou jména tří žen z rodiny Staszkových, jména obou Marií Szymańských, a v dolní části pomníku tabulka s polským nápisem: „Kpt. v zál. Ludwik Szymański, Katyń“. Dala ji sem umístit už před lety, aby měl otec poblíž svých blízkých alespoň symbolický hrob.

Kým vlastně byl kapitán Szymański? Narodil se 19. června 1887 v nedaleké polské obci Rajcza v okrese Żywiec. Vystudoval gymnázium v Krakově a Lékařskou fakultu na tamní Jagiellonské univerzitě. Od začátku první světové války působil jako lékař v rakouské armádě na ruské frontě, později už v polských formacích na české a ukrajinské frontě. V roce 1921 odešel z armády a o rok později dosáhl hodnosti kapitána. Pracoval pak jako lékař v rodné obci a byl tu velmi oblíben. Jeho dcera v roce 1990 v prvním českém filmu o Katyni vzpomínala: „Tatínek byl úžasný člověk...Všichni k němu chodili s velikou důvěrou. Byl ochotný třeba i o půlnoci jít k těžkému porodu, nebo vytrhnout nějaký ten zub...“⁵⁵ Bylo jí patnáct let a bratru Jerzemu třináct, když viděli otce naposledy. Doprovodili ho na nádraží v Rajczy, rukoval do vojenské nemocnice v Przemyslu. Dostali jediný dopis z tábora v Kozelsku, datovaný 23. listopadu 1939. Prosil v něm o nějaké teplé prádlo, které mu manželka hned poslala. Pak o něm uslyšeli až z německých zpráv z Katyně v roce 1943.⁵⁶ Syn Jerzy potvrzuje, že otec byl oblíbeným lékařem. Rád chodil do lesa, sbíral hříby a hlasitě si k tomu pískal. Dobře znal léčivé byliny a uměl každému nějakou poradit na jeho nemoc. V mládí ale prý býval pěkný bouřlivák, jak dotvrzuje příhoda poněkud zlidšťující jeho idealizovaný portrét: Za souboj kvůli nějaké ženě byl prý vypovězen z církve, a musel pak i se svým duelantem jít pěšky a bez peněz až do Říma, aby z nich papež sňal klatbu. Stalo se, a Svatý Otec jim dokonce na památku věnoval medailónky a peníze na zpáteční jízdenku.⁵⁷

⁵⁴ Lisbeth JENSEN, *Kraniet fra Katyn*, dokumentární film vysílaný dánskou televizí DR2 dne 2. a 28. 10. 2006, pod názvem *Czaszka z Katynia* vysílaný polskou televizí TVP 1 dne 14. 5. 2007.

⁵⁵ Jan FLAK (rež.), *Stíny svědomí*, dokumentární film Československé televize Ostrava, vysílaný 25.2. a 20.8.1991, 15.4.1993, 16. a 22. 5. 2004.

⁵⁶ Dopis J. Szymańskiego, *Mooroolbark*, 22. 8. 2007.

⁵⁷ Józefa JAROSZ, *Jerzy Szymański*, *Tygodnik Polski* [Melbourne], grudzień 2006, nr 47.

Krátce po dokončení identifikace lebky Jerzy Szymański onemocněl, a otázka pohřbu, do níž jako jediný přímý potomek oběti má nezadatelné právo mluvit, zůstala nedořešena. Sám kdysi v dopise Katyňské rodině v ČR navrhoval několik možností. Jako první místo uvedl rodinný hrob v Ropici, kde už má Ludwik Szymański svou tabulku a leží tu jeho manželka i dcera. Symbolický hrob by se tak aspoň zčásti stal hrobem skutečným. Jako druhé místo navrhoval hřbitov v otcově rodné Rajczy, kde už ale nikdo z rodiny nežije. Třetí možností měl být vojenský hřbitov někde v Polsku.⁵⁸ Později k tomu přidal ještě známé poutní místo, jakým je Jasna Góra u Čenstochové.⁵⁹ Pátou možnost nabídl Varšava – lebka by mohla být pietně uložena na hřbitov v Katyni k ostatním obětem. To se ale členům Katyňské rodiny nezamlouvalo, lebka by se sice dostala blíž ke svému tělu, ale vracela by se zase zpátky do oněch prokletých končin, když už mohla spočívat v rodné zemi a u svých blízkých. Další možností posledního odpočinku je třeba Sanktuárium Golgoty Východu ve Vratislavi, kde je, jak víme, jedna ze sedmi komůrek ve společné rakvi katyňských lebek dosud volná.

„Zapomenutá“ lebka z Balkánu

Lebka kapitána Szymaňského by mohla být pochována také třeba ve Varšavě, ve stěně kostela svatého Karola Boromejského na známém hřbitově na Powązkach. Tady totiž už řadu let spočívá další katyňská lebka, na jejíž existenci se poněkud pozapomnělo. Jak jsme již viděli, i takoví znalci katyňské problematiky, jakými jsou generální tajemník Rady pro ochranu památky bojů a utrpení Andrzej Przewoźnik nebo tvůrce Sanktuária Golgoty Východu Otec Stanisław Golec pokládali nález lebek ve Vratislavi za vůbec první mimo Katyň a jejich pochování za první pohřeb katyňských obětí v Polsku. Obě tvrzení jsou nepravdivá, neboť první katyňská lebka byla nalezena v chorvatském Záhřebu už v roce 1990 a o rok později byla pietně pochována ve zmíněném varšavském kostele.

Lebku si z Katyně přivezl další ze členů Mezinárodní lékařské komise, profesor Eduard Miloslavič. Patřil k nejuznávanějším odborníkům soudního lékařství a v Katyni zastupoval Chorvatsko. Narodil se v roce 1884 v Oaklandu v Kalifornii chorvatským emigrantům, kteří do USA přišli za prací. Když mu bylo pět let, vrátila se rodina zpět do Dubrovniku. Vystudoval medicínu ve Vídni a stal se profesorem patologie. Po stáži na

⁵⁸ Dopis J. Szymaňského, Mooroolbark, 25. 7. 2005.

⁵⁹ Dopis J. Szymaňského, Mooroolbark, 22. 8. 2007.

univerzitě ve Wisconsinu zakotvil na čas v USA a stal se zakladatelem kriminální patologie a forenzní medicíny v USA, jak tam říkají soudnímu lékařství. Připomínají se třeba jeho úspěchy při hledání důkazů v procesu s gangem al Caponeho. V roce 1932 se vrátil do Záhřebu, kde působil jako univerzitní profesor a člen mnoha mezinárodních profesních organizací. Koncem války včas odešel do St. Luis v USA, kde pracoval až do své smrti v roce 1952.⁶⁰

Podle závěrečného protokolu o exhumacích v Katyni pitval prof. Miloslavič tělo Tadeusze Jankowského, jak o tom vypovídaly dokumenty nalezené v kapsách uniformy. Byly v nich noviny ze 22. března 1940, nečitelné úřední potvrzení, korespondenční lístek v polštině s německou poštovní známkou a razítkem „Gabin“, další lístek měl datum 8. 1. 1940. Byly tu i slepené papíry s různými adresami a poznámkami v polštině. Závěr pitvy byl jednoznačný: „Zkoumaný Taddäus Jankowski, praporčík (Fähnrich) bývalé polské armády, zemřel násilnou smrtí průstřelem hlavy (ranou do týla).“⁶¹

Polské prameny uvádějí, že Tadeusz Jankowski se narodil 28. března 1914 v Gąbinu ve varšavském vojvodství, absolvoval gymnázium v Płocku a důstojnickou školu dělostřelectva v Toruni, od roku 1936 měl hodnost podporučíka. Na rozdíl od Janiny Lewandowské a Ludwika Szymańskiego bylo jeho tělo po provedené pitvě oficiálně zaregistrováno a zapsáno do seznamu obětí pod číslem 832.⁶²

Profesor Miloslavič si lebku důstojníka, kterého v Katyni pitval, přivezl s sebou do Záhřebu a využíval jí při přednáškách a besedách jako důkazu o spáchaném zločinu. Když musel koncem roku 1944 narychlo opustit Chorvatsko, zůstala lebka v Záhřebu a zdálo se, že je nenávratně ztracena. Až po změně režimu v roce 1990 ji začali hledat a s pomocí jugoslávských novinářů byla dlouhodobá pátrací akce zakončena úspěchem. Lebku předali polskému konzulátu v Záhřebu a záhy se ocitla ve Varšavě. Po vysvěcení se pro ni našlo snad už poslední útočiště ve schránce ve zdi kostela na Powązkach, na národním hřbitově mnoha významných postav polských dějin.⁶³

Na rozdíl od zmíněných dvou případů není u lebky ze Záhřebu nezvratně prokázáno, že skutečně patří podporučíku Jankowskému. Tehdy se ověřování totožnosti pomocí DNA ještě neprovádělo. Ani ověření metodou superimpozice nebylo v případě této lebky provedeno, i když by to bylo možné, neboť v katyňské hřbitovní knize je poměrně

⁶⁰ <http://www.studiacroatica.org/revistas/135/1350900.htm>;
<http://www.croatianhistory.net/etf/et22.html>

⁶¹ Amtliches Material, s. 131-133.ní

⁶² Katyń. Księga, s. 227.

⁶³ Artur KASPRZYKOWSKI, Miesiąc katyński, Kronika Beskidzka, 1991, nr 19, s. 5.

kvalitní portrét Jankowského a dochovala se i zřetelná fotografie profesora Miloslaviče z Katyně, jak drží v popředí lebku jím pitvané osoby.⁶⁴ Není vyloučeno, že by se ještě podařilo příbuzné Jankowského najít, a štětínský Ústav soudního lékařství provedení analýzy DNA již přislíbil.

Nálezy lebek z katyňských exhumací vyvolávají podezření, že i další členové mezinárodní komise lékařů si mohli přivést domů takovou památku. O aktivitách profesora Buhtze z Vratislavi se vědělo, nikdo ale netušil, že tak učinili i dva ze sedmi soudních lékařů, kteří v Katyni prováděli pitvy. Dočkáme se nad ještě dalších překvapení?⁶⁵

---

⁶⁴ Tamtéž; Katyň. Zbrodnia i propaganda. Niemieckie fotografie dokumentacyjne ze zbiorów Instytutu Zachodniego, Poznań 2003, s. 85.

⁶⁵ Po odevzdání rukopisu do tisku došlo k těmto změnám: Prezident Lech Kaczyński v listopadu 2007 povýšil o jeden hodnostní stupeň důstojníky povražděné v souvislosti s katyňským zločinem. Lebka majora Ludwika Szymańskiego byla 13. dubna 2008, ve výroční Den památky obětí katyňského zločinu, slavnostně uložena do oltáře katyňské kaple polní katedrály Polského vojska na nám. Krasińských ve Varšavě. Pohřbu se zúčastnil i syn Szymańskiego Jerzy s manželkou Martou a vnuk Anthony, kteří přijeli z Austrálie. O osudu lebky byl natočen dokumentární film ostravského studia České televize *Lebka* (rež. Petra Všelichová), vysílaný 29.4.2008 na programu ČT 2.